T4BA(27)

Paper / Subject Code: 97182 / HISTORY:Research Methodology and Sources of History

T4BA Sem V

(2½ Hours) (Total Marks : 80)

Please check whether you have got the right question paper.

N.B.: 1) **All** questions are **compulsory**.
2) **All** questions carry **equal marks**.

1. What is History? Bring out its scope. **(20)**

OR

Discuss briefly the importance of Auxiliary sciences in historical research.

2. Examine the nature and types of sources of History. **(20)**

OR

Discuss the credibility of the sources of historical research.

3. Write the methods of data collection in History. **(20)**

OR

Briefly describe the process of interpretation and generalization of sources.

4. As a researcher in Ancient Indian history, how will you collect and classify the source material? **(20)**

OR

Explain the researcher in modern and contemporary Indian history, how will you collect and classify the source material.

02EDD42D8B8A4B0264E82EFA380AA555

(मराठी रुपांतर)

(२१/२ तास) (एकूण गुण : ८०)

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. इतिहास म्हणजे काय? त्याची व्याप्ती स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

इतिहास संशोधनामध्ये सहाय्यकारी शास्त्राचे महत्त्व थोडक्यात चर्चा करा.

२. इतिहासाच्या संदर्भ साधनांचे प्रकार आणि स्वरुपाचे परिक्षण करा. (२०)

किंवा

ऐतिहासिक साधनांची विश्वसनियता चर्चा करा.

३. इतिहासाची साधने संग्रह करण्याच्या पध्दती लिहा. (२०)

किंवा

साधनांचे विवेचन आणि सामान्यीकरणाचे संक्षिप्त वर्णन करा.

४. प्राचीन भारताच्या इतिहासाचे संशोधक म्हणून तुम्ही संदर्भ साधनांचे संकलन आणि वर्गीकरण कसे करतात ते सांगा. (२०)

किंवा

आधुनिक व समकालीन भारताच्या इतिहासाचे संशोधक म्हणून तुम्ही संदर्भ साधनांचे संकलन व वर्गीकरण कसे कराल ते स्पष्ट करा.

02EDD42D8B8A4B0264E82EFA380AA555

TYBA Sem V

[Time: 3 Hours] [Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. All questions are compulsory.
2. All questions carry equal marks.

Q.1 a) Discuss the conditions to Northern India on the eve of Turkish invasion why were they victorious? **20**

OR

b) Explain the role of Balban in the consolidation of the Delhi Sultanate. **20**

Q.2 a) Evaluate the administrative Organisation of the Delhi Sultanate. **20**

OR

b) Comment on economic reforms of Ala-ud-din khilji. **20**

Q.3 a) Describe the Social, Economic and Cultural life of the people of Vijaynagar Empire. **20**

OR

b) Review the rise and growth of Bahamani Kingdom. **20**

Q.4 a) Give a brief account of the Bhakti movement. What were its social and religious effects? **20**

OR

b) Write a report on art and architecture in Delhi Sultanate period. **20**

Q.5 Attempt any two short notes of the following **20**

a) Kutubuddin Aibak
b) Reform of Firozshah Tughlaq.
c) Krishnadeva Raya
d) Education system in Delhi Sultanate.

****

49DB5DB7A45C4B4644D52FA650B94F46

[वेळ: ३ तास] [गुण: १००]

सूचना: १. सर्व प्रश्न सोडवा.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुणआहेत.

प्र.१ अ) तुर्की आक्रमणाच्या वेळची उत्तर भारतातील परिस्थितीची चर्चा करा. तुर्कांना मिळालेल्या यशाची कारणमिमांसा करा. २०

किंवा

ब) दिल्ली सुलतानशाही बळकट करण्यात बल्बनाने केलेली कामगिरी स्पष्ट करा. २०

प्र.२ अ) दिल्ली सुलतानशाहीच्या प्रशासकीय व्यवस्थेचे मुल्यांकन करा. २०

किंवा

ब) अल्लाउद्दीन खिलजीच्या आर्थिक सुधारणेवर भाष्य करा. २०

प्र.३ अ) विजयनगर साम्राज्यातील लोकांचे सामाजिक, आर्थिक आणि सांस्कृतिक जीवनाचे वर्णन करा. २०

किंवा

ब) बहामनी राजवटीचा उदय आणि ऱ्हास याचा मागोवा घ्या. २०

प्र.४ अ) भक्ती चळवळीच्या प्रगतीचा आढावा घ्या. या चळवळीचा सामाजिक आणि धार्मिक प्रभाव स्पष्ट करा. २०

किंवा

ब) दिल्ली सुलतानशाहीच्या काळातील कला आणि स्थापत्य याचा वृतांत लिहा. २०

प्र.५ खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. २०

अ) कुतुबुद्दीन ऐबक

ब) फिरोझशहा तुघलकाच्या सुधारणा

क) कृष्णदेवराय

ड) दिल्ली सुलतानशाहीच्या काळातील शिक्षणव्यवस्था

TYBA (28)

TYBA Sem V

Duration 3 Hours **Marks :- 100**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B.:
1. Attempt **all** questions.
2. **All** questions carry **equal** marks.

Q.1 Explain the meaning and causes of the Cold War.

OR

Discuss the economic alliances during the Cold War period.

Q.2 Review the events led to the disintegration of USSR.

OR

Evaluate the rise of USA as dominant power in world politics.

Q.3 Critically examine the Apartheid Policy and its end in South Africa.

OR

Describe the term 'Non-Aligned' and write the growth of Non-Aligned Movement.

Q.4 What is Globalization? Highlight the impact of Globalization.

OR

Assess the efforts for women's liberation in the world after 1945.

Q.5 Attempt any **two** short notes.

a. Cuban Crisis.
b. European Union.
c. Civil Rights Movement in USA.
d. Sustainable Development.

****

49F3B054E4F40B67EE544C511A0BF32F

मराठी रुपांतर

एकूण गुण :- १००

वेळ : ३ तास

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना: १. **सर्व** प्रश्न सोडवा.
२. **सर्व** प्रश्नांना **समान** गुण आहेत.

प्र.१ शीतयुद्धाचा अर्थ आणि कारणे स्पष्ट करा.

किंवा

शीतयुद्ध काळातील आर्थिक युतींची चर्चा करा.

प्र.२ सोव्हिएत रशियाच्या विघटनास कारणीभूत ठरलेल्या घटनांचा आढावा घ्या.

किंवा

जागतिक राजकारणातील प्रभावी सत्ता म्हणून अमेरिकेच्या उदयाचे मूल्यमापन करा.

प्र.३ दक्षिण आफ्रिकेतील वंशवर्णभेदनीती आणि तिच्या अंताचे टिकात्मक परीक्षण करा.

किंवा

'अलिप्तता' या संकल्पनेचे वर्णन करा आणि अलिप्ततावादी चळवळीचा विकास लिहा.

प्र.४ जागतिकीकरण म्हणजे काय? जागतिकीकरणाचा प्रभाव अधोरेखित करा.

किंवा

१९४५ नंतर स्त्री मुक्तीसाठी जगामध्ये झालेल्या प्रयत्नांचे मूल्यांकन करा.

प्र.५ कोणत्याही **दोन** टिपा सोडवा.

अ. क्युबा पेचप्रसंग.

ब. युरोपियन युनियन.

क. अमेरिकेतील नागरी हक्क चळवळ.

ड. चिरंतन विकास.

****

49F3B054E4F40B67EE544C511A0BF32E

TYBA Sem V

[Time: 3 Hours] [Marks: 100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B.: 1. **All** questions are **compulsory**.
2. **All** question carry **equal marks**.

1. a) Trace the development of administration and judiciary in the early phase of British rule in Maharashtra.

OR

b) Describe the tribal uprisings in Maharashtra as a reaction to the British rule.

2. a) Bring out the contribution of Mahatma Jotirao Phule as an Universal Humanist with special reference to Satyashodhak Samaj.

OR

b) Examine the principles and work of Prarthana Samaj.

3. a) Evaluate the role of moderates of Maharashtra in the national movement.

OR

b) Write a detailed note on the various stages of Samyukta Maharashtra Movement.

4. a) Highlight the efforts made by reformers in the field of education in Maharashtra.

OR

b) Elaborate the achievements of Rajarshi Shahu Maharaj and Dr. B. R. Ambedkar towards the upliftment of depressed classes.

5. Attempt **any two** short notes.
   a) Social conditions of Maharashtra in 19th century.
   b) Dadabhai Naoroji and Economic Nationalism.
   c) Non Co-operation Movement in Maharashtra.
   d) Efforts of women reformers towards emancipation of women.

****

00EB83718F441E2563604F782897A9C2

मराठी रुपांतर

[वेळ: ३ तास] [गुण: १००]

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना: १. **सर्व** प्रश्न सोडविणे **अनिवार्य** आहेत.

२. **सर्व** प्रश्नांना **समान गुण** आहेत.

प्र.१ अ) महाराष्ट्रात ब्रिटिश राजवटीच्या सुरुवातीला प्रशासन व न्यायव्यवस्थेत झालेल्या विकासाचा मागोवा घ्या.

किंवा

ब) ब्रिटिश राजवटीला प्रतिक्रिया म्हणून महाराष्ट्रात झालेल्या आदिवासी उठावांचे वर्णन करा.

प्र.२ अ) सत्यशोधक समाजाच्या विशेष संदर्भात एक वैश्विक मानवतावादी म्हणून महात्मा जोतीराव फुले यांच्या योगदानाचा आढावा घ्या.

किंवा

ब) प्रार्थना समाजाची तत्त्वे आणि कार्य यांचे परीक्षण करा.

प्र.३ अ) राष्ट्रीय चळवळीत महाराष्ट्रातील मवाळवाद्यांच्या भूमिकेचे मूल्यमापन करा.

किंवा

ब) संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीच्या विविध टप्प्यांवर सविस्तर टिपण लिहा.

प्र.४ अ) महाराष्ट्रातील शिक्षण क्षेत्रामध्ये सुधारकांनी केलेले प्रयत्न अधोरेखित करा.

किंवा

ब) दलितांच्या उद्धारासाठी राजर्षी शाहू महाराज व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी केलेले कार्य विशद करा.

प्र.५ खालीलपैकी कोणत्याही **दोहोंवर** टिपा लिहा.

अ) १९ व्या शतकातील महाराष्ट्राची सामाजिक स्थिती.

ब) दादाभाई नौरोजी आणि आर्थिक राष्ट्रवाद.

क) महाराष्ट्रातील असहकार चळवळ.

ड) स्त्रियांच्या उन्नतीसाठी स्त्री सुधारकांनी केलेले प्रयत्न.

****

00EB83718F441E2563604F782897A9C2

TYBA (28)

TYBA sem V

[3 Hours] [Total Marks : 100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B:
1. Attempt **all** questions.
2. **All** questions carry **equal marks**.

A) Write in detail the importance of Persian sources in the writing of Maratha History. **(20)**

OR

B) Explain the Socio-Cultural conditions of Deccan in early 17th Century.

A) Elaborate the Mughal – Maratha conflict with special reference to Sack of Surat. **(20)**

OR

B) Discuss Shivaji's relations with the European powers.

A) Describe the coronation ceremony of Shivaji and explain its significance. **(20)**

OR

B) Give an account of Civil War between Chhatrapati Shahu and Tarabai.

A) Narrate the Revenue and Judicial administration during Royal Period of Maratha history. **(20)**

OR

B) Review the Military administration during Royal Period.

Attempt **any two** short notes : **(20)**

a) Political conditions in early 17th Century Deccan

b) Afzalkhan episode

c) Chhatrapati Sambhaji

d) Civil administration during Maratha period

4A602401B819EA092AF9980841E7C040

(मराठी रुपांतर)

(३ तास) (एकूण गुण : १००)

सूचना : १. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. अ) मराठ्यांच्या इतिहास लेखनातील फारसी साधनांच्या महत्त्वावर सविस्तर टीप लिहा. (२०)

किंवा

ब) १७ व्या शतकाच्या पूर्वार्धातील दख्खनमधील सामाजिक आणि सांस्कृतिक परिस्थिती स्पष्ट करा.

२. अ) सुरत लुटीच्या विशेष संदर्भात मुघल-मराठा संघर्षाचा आढावा घ्या. (२०)

किंवा

ब) शिवाजी महाराजांच्या युरोपियन सत्तांशी असलेल्या संबंधांची चर्चा करा.

३. अ) शिवाजी महाराजांच्या राज्याभिषेक सोहळ्याचे वर्णन करुन त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

ब) छत्रपती शाहू आणि ताराबाई यांच्यातील यादवी युध्दाची सविस्तर माहिती द्या.

४. अ) शिवकाळातील महसुल व्यवस्था व न्यायव्यवस्थेचे विवेचन करा. (२०)

किंवा

ब) शिवकालीन लष्करी प्रशासनाचे परिक्षण करा.

५. कोणत्याही दोन टिपा लिहा : (२०)

अ) १७व्या शतकाच्या पूर्वार्धातील दख्खनची राजकीय परिस्थिती

ब) अफझलखान प्रकरण

क) छत्रपती संभाजी

ड) मराठे कालीन मुलकी प्रशासन

4A602401B819EA092AF9980841E7C040

TYBA - Sem V

[Time: 2 ½ Hrs] [Marks: 80]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. **All questions are compulsory.**
2. **All questions carry equal marks.**

Q. 1 a) Explain the aims and development of Archeology in India.

OR

b) Describe various methods of dating antiquities.

Q. 2 a) Discuss the important features of Paleolithic period in India.

OR

b) Write a detailed note on Neolithic Period in India.

Q. 3 a) Citing suitable examples, explain the importance of inscriptions as a source of ancient Indian history.

OR

b) Give an account of the edicts of Ashoka.

Q. 4 a) Trace the development of numismatics in India.

OR

b) Review the importance of Kushana coinage as a source of history.

****

[वेळ:२ १/२ तास] [गुण:८०]

मराठी रुपांतर

सूचना: १. **सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.**
२. **सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.**

प्र. १) अ) भारतीय पुरातत्वशास्त्राची उद्दिष्ट्ये आणि विकास स्पष्ट करा.

किंवा

ब) कालमापनाच्या विविध पद्धतींचे वर्णन करा.

प्र. २) अ) भारतातील पुराश्मयुगाच्या महत्वपूर्ण वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

किंवा

ब) भारतातील नवाश्मयुगावर सविस्तर टीप लिहा.

प्र. ३) अ) समर्पक उदाहरणांसहित प्राचीन भारतीय इतिहासाचे साधन म्हणून कोरीव लेखांचे महत्व स्पष्ट करा.

किंवा

ब) अशोकाच्या राजाज्ञांची माहिती द्या.

प्र. ४) अ) भारतातील नाणकशास्त्राच्या विकासाचा आढावा घ्या.

किंवा

ब) इतिहासाचे साधन म्हणून कुशाण नाण्यांचे महत्व अधोरेखित करा.

****

183EEBCC1F1C520A6E219E91F3706A37

[Time: 2 ½ Hours] [Marks:80]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. **All** questions carry **equal** marks.
2. **Figures** to the **right** indicate full **marks**.

Q.1 A) Explain the use of Job components inventory (JCI) and Task inventory as methods of job analysis. **20**

OR

B) Discuss in detail the concept of job evaluation and comparable worth. **20**

Q.2 A) Briefly describe the behavior-focused rating forms and types of rating errors. **20**

OR

B) Write short notes on : **20**

1. Rater training
2. 360 degree feedback
3. Criterion complexity
4. Dynamic criterion

Q.3 A) Elaborate on the use of assessment centers for assessing and selecting employees. **20**

OR

B) Write short notes on : **20**

1. Cognitive ability tests
2. Psychomotor ability tests
3. Emotional intelligence test
4. Work sample

Q.4 A) Elaborate the design factors that affect transfer of training. **20**

OR

B) How is simulation, role-play, electronic training and mentoring used as training methods? **20**

183EEBCC1F1C520A6E219E91F38B2EE8

वेळ: २ ½ तास गुण : ८०

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना:
१. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. सर्व प्रश्नांना अंतर्गत पर्याय आहेत.
४. उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ अ) कार्यघटक प्रश्नावली (JCI) आणि कार्यात्मक चाचणी हे कार्य विश्लेषणाची पध्दत म्हणून स्पष्ट करा. २०

किंवा

ब) कार्यमूल्यांकन आणि तुलनात्मक मूल्य या संकल्पनांची सविस्तर चर्चा करा. २०

प्र.२ अ) वर्तन-केंद्रित प्रमाण प्रकार आणि प्रमाण/मापन प्रमाद प्रकार थोडक्यात विशद करा. २०

किंवा

ब) खालील टिपा लिहा. २०
१. गुणदात्याचे प्रशिक्षण
२. ३६० अंश प्रत्यादान
३. निकषात्मक संदिग्धता
४. गतिशील निकष

प्र.३ अ) कामगाराच्या मूल्यमापनासाठी आणि निवडीसाठी मूल्यमापन केंद्राचा उपयोग स्पष्ट करा. २०

किंवा

ब) खालील टिपा लिहा. २०
१. बोधनिक क्षमता चाचणी
२. मनोकारक क्षमता चाचणी
३. भावनिक बुध्दिमत्ता चाचणी
४. कार्य नमूना

प्र.४ अ) प्रशिक्षणाचे स्थलांतर वर परिणाम करणाऱ्या आरखडा घटकाचे (डिझाईन फॅक्टर) स्पष्टीकरण द्या. २०

किंवा

ब) प्रशिक्षण पध्दतीतील सिमुलेशन, भूमिका वठविणे, इलेक्ट्रॉनिक प्रशिक्षण आणि विशेष मार्गदर्शक (मेन्टोरींग) चा उपयोग कसा करतात. २०

183EEBCC1F1C520A6E219E91F38B2EE8

TYBA(27)

Paper / Subject Code: 97188 / Psychology: Counselling Psychology -I

TYBA, Sem V

Time: 2 ½ hours **Marks: 80**

NB: 1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.
3. All questions carry equal marks.

Q1A Describe the attribution and systematic framework of counseling. **20**

OR

Q1B Discuss various aspects of making ethical decisions? Which are some of the guidelines given for acting ethically? **20**

Q2A Discuss the various issues of the gays, lesbians, bisexuals and transgenders? How are they counseled? **20**

OR

Q2B What are the concerns, issues and theories of counseling women? **20**

Q3A Discuss client's and counselors qualities that influence the counseling process. **20**

OR

Q3B Describe the different types of initial interviews. **20**

Q4A Explain contracting and rehearsal as counselor skills in understanding and action phases of counseling. **20**

OR

Q4B Describe the concept of transference and countertransference in counseling relationship. **20**

****

02EDD42D8B8A4B0264E82EFA380A6A8C

वेळ : २ $\frac{१}{२}$ तास एकूण गुण : ८०

सूचना- १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१

अ समुपदेशनाची गुणारोपण आणि व्यवस्थित रचनात्मकता यांचे वर्णन करा. २०

किंवा

ब नैतिक निर्णय घेण्याशी संबंधीत पैलू कोणते ? नैतिकतेने वागण्याशी संबंधीत काही मार्गदर्शक तत्त्वे कोणती ? २०

प्र.२

अ गे, लेसबीयन, बायसेक्स्शूअल आणि ट्रान्सजेन्डरशी संबंधित विविध बाबींची (issues) चर्चा करा? त्यांना कसे समुपदेशन केले जाते ? २०

किंवा

ब स्त्री समुपदेशनाशी संबंधित बाबी (issues), मुद्दे आणि सिद्धांत कोणते ? २०

प्र.३

अ समुपदेशन प्रक्रीयेला प्रभावीत करणारी सहाय्यार्थी व समुपदेशकाच्या गुणवैशिष्ट्यांची चर्चा करा. २०

किंवा

ब प्रारंभिक मुलाखतीच्या विविध प्रकारांचे वर्णन करा. २०

प्र.४

अ समुपदेशनातील समजुन घेणे व कृती टप्यातील करार करणे आणि सराव या समुपदेशकाच्या कौशल्यांचे स्पष्टीकरण द्या. २०

किंवा

ब समुपदेशन संबंधाशी संबंधित भावांतरण व प्रतीभावांतरण ह्या संकल्पनांचे वर्णन करा. २०

****

02EDD42D8B8A4B0264E82FFA380A6A8C

TYBA - Sem V

[Time: 3 Hrs] [Marks: 100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B:
1. All questions are compulsory.
2. All questions carry equal marks.
3. Each questions has an internal choice.
4. Each steps of calculation should be clearly shown for statistical problems.
5. Use of simple calculator is permitted.
6. Graph paper should be provided.
7. Figures to the right indicate full marks.

(A) Define Psychological assessment and testing. Discuss about various types of setting in which assessment is conducted, **20**

OR

(B) Describe any five tools of psychological assessment. **20**

(A) Describe the concept of test Reliability. Describe split half reliability, inter scorer reliability and parallel from reliability in detail. **20**

OR

(B) Discuss the nature of the test. **20**

(A) Discuss about the concept of validity. Describe in detail of Construct Validity. **20**

OR

(B) i. Explain characteristics of mean as measures of central tendency. **3**

ii. Calculate mean median and mode of following distribution. **17**

CI	F
91-100	14
81-90	10
71-80	12
61-70	11
51-60	9
41-50	13
31-40	12
21-30	10
11-20	8
1-10	1
	N = 106

(A) Describe various types of scores and scales. **20**

OR

49DB5DB7A45C4B4644D52FA650CBE807

(B) Prepare a frequency distribution table from following data and justify why you have chosen a particular size of class interval. 20

96	68	39	93	38	40	64	46	30	21	38	10	14	16	39
17	73	64	54	48	83	80	70	64	66	77	90	96	17	46
99	89	79	69	59	49	39	29	19	9	6	8	3	1	99
87	76	70	64	40	50	10	39	18	17	8	17	100	88	76
32	22	13	18	46	33	56	80	68	76	N = 70				

5. Answer **any two** questions of the following :

a) Describe any two types of norms. 10

b) Explain any three sources of errors variance 10

c) Explain content validity 10

d) i. Write steps of frequency distribution table. 5

ii. Draw a histogram for the distribution given below. 5

CI	F
91-100	14
81-90	10
71-80	12
61-70	11
51-60	9
41-50	13
31-40	12
21-30	10
11-20	8
1-10	1
	N = 106

49DB5DB7A45C4B4644D52FA650CBE807

(वेळ: ३ तास) (गुण: १००

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना:
१. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. प्रत्येक प्रश्नांना अंतर्गत पर्याय आहेत.
४. संख्याशास्त्रातील प्रत्येक पायरी स्पष्टपणे लिहा.
५. साधे गणकयंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.
६. आलेख कागद पुरविला जाईल.
७. उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

. (अ) मानसशास्त्रीय चाचणी व मूल्यनिर्धारणाची व्याख्या द्या. मूल्यनिर्धारण कुठे कुठे केले जाते (सेटिंग्स) यांची चर्चा करा. २०

किंवा

(ब) मानसशास्त्रीय मूल्यनिर्धारणातील कोणत्याही पाच साधनांचे स्पष्टीकरण द्या. २०

. (अ) चाचणीची विश्वासार्हता ही संकल्पना स्पष्ट करून अर्धखंडित विश्वसार्हता, परिक्षक अंतर्गत विश्वासर्हता आणि समांतर भाग विश्वासार्हता यांचे सविस्तर विश्लेषण द्या. २०

किंवा

(ब) चाचणीच्या स्वरूपाची सविस्तर चर्चा करा. २०

. (अ) वैधता या संकलपनेची चर्चा करून रचित वैधता विशद करा. २०

किंवा

. (ब) १. केंद्रिय प्रवृत्तीचे मापक म्हणून मध्यमानाची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. ३

२. खालील वितरनाचा मध्यमान, मध्यांक बहुलक काढा. १७

CI	F
९१-१००	१४
८१-९०	१०
७१-८०	१२
६१-७०	११
५१-६०	९
४१-५०	१३
३१-४०	१२
२१-३०	१०
११-२०	८
१-१०	१
	N = १०६

3742

49DB5DB7A45C4B4644D52FA650CBE807

४. (अ) प्राप्तांक आणि श्रेणीच्या विविध प्रकारांचे स्पष्टीकरण द्या. २०

किंवा

(ब) खालील सुट्या प्राप्तांकाद्वारे वारंवारिता वितरण तक्ता तयार करा आणि तेवढ्याच वर्गांतर का मोठले यांचे स्पष्टीकरण द्या. २०

९६	६८	३९	९३	३८	४०	६४	४६	३०	२१	३८	९०	१४	१६	३९
१७	७३	६४	५४	४८	८३	८०	७०	६४	६६	७७	९०	९६	१७	४६
९९	८९	७९	६९	५९	४९	३९	२९	१९	९	६	८	३	१	९९
८७	७६	७०	६४	४०	५०	१०	३९	१८	१७	८	१७	१००	८८	७६
३२	२२	१३	१८	४६	३३	५६	८०	६८	७६	N = ७०				

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

१. कोणतेही दोन मापदंड / मानदंड (नॉर्मस) विशद करा. १०

२. प्रसरण प्रमाद स्त्रोतांचे (सोर्सेस ऑफ एरर वरन्स) कोणतेही तीन स्त्रोत स्पष्ट करा. १०

३. आशय वैधता स्पष्ट करा. १०

४. अ. वारंवारिता विभाजन तक्त्याच्या पायऱ्या. ५

ब. खालील दिलेल्या प्राप्तांकाआधारे स्तंभालेख काढा. ५

CI	F
९१–१००	१४
८१–९०	१०
७१–८०	१२
६१–७०	११
५१–६०	९
४१–५०	१३
३१–४०	१२
२१–३०	१०
११–२०	८
१–१०	१
	N = १०६

49DB5DB7A45C4B4644D52EA650CB1807

TYBA C28

Sem V

Time: 3 hours | Marks: 100

वेळ: ३ तास | गुण: १००

N.B:

1. **All questions are compulsory and carry equal marks.**
१. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत आणि सर्वांना समान गुण आहेत.
2. **Draw diagrams whether necessary.**
२. आवश्यक तेथे आकृत्या व आराखडे काढा.
3. **Use of map stencil is allowed.**
३. नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास अनुमती आहे.

Q- 1 Explain the Location and Administrative divisions of Maharashtra.
महाराष्ट्राचे स्थान आणि प्रादेशिक विभाग यांची चर्चा करा.

OR / किंवा

Explain the Physical structure and Climate of Maharashtra.
महाराष्ट्राची प्राकृतिक रचना व हवामान स्पष्ट करा.

Q – 2 Give the classification of soil in Maharashtra.
महाराष्ट्रातील मृदांचे वर्गिकरण द्या.

OR / किंवा

Give the distribution of the Minerals in Maharashtra.
महाराष्ट्रातील खनिजाचे वितरण द्या.

Q – 3 Explain the factors affecting on growth of Population in Maharashtra and give a brief account of populalation growth.
महाराष्ट्रातील लोकसंख्या वाढीवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा आणि लोकसंख्या वाढीचा थोडक्यात आढावा द्या.

OR / किंवा

A) Discuss the distribution of rural-urban population in Maharashtra
अ) महाराष्ट्रातील ग्रामिण-शहरी लोकसंख्या वितरणाची चर्चा करा.

B) Write a brief note on density of population in Maharashtra..
ब) महाराष्ट्रातील लोकसंख्या घनता यावर थोडक्यात टीप लिहा.

00EB83718F441E2563604F7828B5EBED

Q – 4 Explain various recent issues related to Agriculture in Maharashtra.

महाराष्ट्रातील कृषीशी संबधित सध्याच्या विविध समस्या स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Discuss the fishery activities and Livestock resources in Maharashtra.

महाराष्ट्रातील मत्स्य व्यवसाय आणि पशुधना विषयी चर्चा करा.

Q– 5 Describe the major Industrial regions in Maharashtra.

महाराष्ट्रातील प्रमुख औद्योगिक विभागांचे वर्णन करा.

OR / किंवा

A)Explain various issues related to industries in Maharashtra .

अ) महाराष्ट्रातील उद्योगांशी संबधित विविध समस्या स्पष्ट करा.

B) Give a note on trade of Maharashtra.

ब) महाराष्ट्रातील व्यापारावर टीप द्या.

****

TYBA(02)

sem V

[Time: 3 Hours] [Marks: 100]

N.B.: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.
2) Use of map stencil is allowed.
3) Draw sketches and diagrams wherever necessary.

1. What is Planning ? Explain the major types of planning in detail . **20**

OR

Give the various problems associated with regional planning.

2. Define the planning regions and explain the types of regions with suitable examples. **20**

OR

Explain Perroux's Growth Pole Theory on regional planning.

3. Describe the concept of regional disparities in the development and give the various basis of its measurement. **20**

OR

Explain the Rostow's Model of stage of development.

4. Explain the Five-Years Plans for the development of India. **20**

OR

Describe the changing pattern in planning mechanism with the help of NITI Ayog in India.

5. Explain the problems for the development of rural area in India. **20**

OR

Describe the nature of Metropolitan Planning in Mumbai Metropolitan region.

****

2C0F85CC5A4145FF530C75C8D9066522

(वेळ: ३ तास) [गुण: १००]

सुचना: १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील संख्या पूर्ण गुण दर्शवितात.
३) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास अनुमती आहे.
४) आवश्यकतेनुसार रेखाटने आणि आकृत्या काढा.

१. नियोजन म्हणजे काय ? नियोजनाचे प्रमुख प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा. २०

किंवा

प्रादेशिक नियोजनाशी संबंधित विविध समस्या स्पष्ट करा.

२. नियोजन विभागाची व्याख्या सांगून प्रदेश विभागांचे प्रकार थोडक्यात लिहा. २०

किंवा

प्रादेशिक नियोजन संदर्भात पेरोचा वृद्धी-ध्रुव सिद्धांत स्पष्ट करा.

३. 'विकासातील प्रादेशिक विषमता वर्णन करून तिच्या मोजमापाच्या विविध आधाराचे वर्णन करा. २०

किंवा

रॉस्टो यांचे विकास अवस्थांचे प्रतिमान स्पष्ट करा.

४ भारताच्या विकासासाठीच्या पंचवार्षिक योजनांची माहिती विशद करा. २०

किंवा

नीती आयोगाच्या आधारे भारतीय नियोजनाच्या बदलत्या यंत्रणेचे वर्णन करा.

५. भारतातील ग्रामीण भागाच्या विकासासाठी विविध विकास कार्यक्रमांची माहिती स्पष्ट करा. २०

किंवा

मुंबई महानगर प्रदेशातील महानगरीय नियोजनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

****

2C0F85CC5A4145FF530C75C8D9066522

T4BA(28) (5) SemV

Time: 3 Hours Marks: 100

N.B. . 1. All questions are compulsory and Carry equal marks.
2. Use of Map stencils is permitted.
3. Draw sketches and diagrams wherever necessary.

Q.1. Give the definitions of settlement geography and explain the differences of urban and rural settlement. (20)

OR

A) State the scope of settlement Geography. (10)
B) Give the factors influencing the growth of settlement. (10)

Q.2. Explain the classification of rural settlement on the basis of population. (20)

OR

A) Explain site and situation of rural settlement. (10)
B) Write the functions of rural settlement. (10)

Q.3. Describe the distribution of rural settlements in India. (20)

OR

A) Discuss the structure of houses in India. (10)
B) Explain morphology of rural settlement in India. (10)

Q.4. Explain the origin and growth of urban settlement. (20)

OR

A) Explain the classification of urban settlements on the basis of functions. (10)
B) Write note on 'Primate City'. (10)

Q.5. Explain in detail patterns and types of towns in India. (20)

OR

A) Give any four urban problems of Indian cities. (10)
B) Write note on 'Smart City'. (10)

****

49DB5DB7A45C4B4644D52FA650D0C7E0

मराठी भाषांतर

गुण : १००

वेळ : ०३ तास

सुचना :

१. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत आणि सर्वांना समान गुण आहेत.

२. नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.

३. आवश्यक तेथे आराखडे व आकृत्या काढा.

प्र. १. वस्ती भूगोलाची व्याख्या आणि ग्रामीण व शहरी वसाहतीतील फरक स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

अ. वस्ती भूगोलाची व्याप्ती सांगा. (१०)

ब. वस्तीच्या वाढीवर परिणाम करणारे घटक द्या. (१०)

प्र.२. लोकसंख्येनुसार ग्रामीण वस्तीचे वर्गीकरण स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

अ. ग्रामीण वस्तीचे स्थान व स्थिती स्पष्ट करा. (१०)

ब. ग्रामीण वस्त्यांची कार्य लिहा. (१०)

प्र. ३. भारतातील ग्रामीण वस्तीचे वितरण स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

अ. भारतातील घरांची रचना यावर चर्चा करा. (१०)

ब. भारतातील ग्रामीण वस्तीची रुपरेखा स्पष्ट करा. (१०)

प्र. ४. नागरी वस्तींचा उगम आणि वाढ याचे वर्णन करा. (२०)

किंवा

अ. नागरी वस्त्यांचे त्यांच्या कार्यानुसार वर्गीकरण द्या. (१०)

ब. 'प्रमुख शहर' (Primate city) संकल्पना स्पष्ट करा. (१०)

प्र. ५. भारतातील नगरांचे प्ररुप आणि प्रकार स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

अ. भारतातील कोणत्याही चार नागरी समस्या द्या. (१०)

ब. 'स्मार्ट शहर' यावर टिपा लिहा. (१०)

.....

49DB5DB7A45C4B4644D52FA650D0C7E0

TYBA (28)

Paper / Subject Code: 97157 / Geography: Geography of Diseaster Mitigation and Management

[Time: 3 Hours] sem V [Marks: **100**]

Please check whether you have got the right question paper

N.B. 1) All questions are **compulsory.**
2) Figures to the right indicate **full** marks.
3) Draw neat **diagrams** wherever is **necessary.**

Q.1 A) Define the 'disaster' and discuss it. 20

OR

Q.1 B) Explain the measures to restrain natural disaster. 20

Q.2 A) Explain the role of 'UNISDR' International organisation for disaster management. 20

OR

Q.2 B) Discuss the community based disaster management. 20

Q.3 A) Discuss the methods of disaster management. 20

OR

Q.3 B) Analysis the post-disaster management and mitigation at state level. 20

Q.4 A) What is the natural disaster? Illustrate with the causes, effects and management of the cyclone. 20

OR

Q.4 B) Analysis the disaster management of 'famine' explain with causes and effects. 20

Q.5 A) Explain pre & post disaster management with reference uttarakhand forest fire 2016. 20

OR

Q.5 B) What is the Accidents? Critically examine the Savitri river bridge collapse in August 2016. 20

[मराठी रुपांतर]

(वेळ ३ तास)

(एकूण गुण 100)

सूचना

१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

३) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

प्रश्न १. अ) 'आपत्तीची' व्याख्या सांगा आणि त्यावर चर्चा करा. २०

किंवा

प्रश्न १. ब) नैसर्गिक आपत्तीचे घातक परिणाम कमी करण्यासाठीच्या उपाय योजना विशद करा. २०

प्रश्न २.अ) 'UNISDR' या आंतरराष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन संघटनेची भूमिका स्पष्ट करा. २०

किंवा

प्रश्न २. ब) समुदाय आधारित आपत्ती व्यवस्थापनावर चर्चा करा. २०

प्रश्न ३.अ) आपत्ती व्यवस्थापनाच्या पद्धतीविषयी चर्चा करा. २०

किंवा

प्रश्न ३.ब) राज्य पातळीवरील आपत्ती नंतरचे व्यवस्थापन आणि उपशमनाचे विश्लेषण करा. २०

प्रश्न ४.अ)नैसर्गिक आपत्ती म्हणजे काय? चक्रीवादळाची कारणे, परिणाम आणि व्यवस्थापन सोउदाहरण स्पष्ट करा. २०

किंवा

प्रश्न ४.ब) ' दुष्काळ' या आपत्ती व्यवस्थापनाचे विश्लेषण करून परिणाम आणि कारणे विशद करा. २०

प्रश्न ५.अ) २०१६ मधील उत्तराखंड जंगलआगी' च्यासंदर्भासह आपत्ती पूर्व आणि आपत्ती नंतरचे व्यवस्थापन विशद करा. २०

किंवा

प्रश्न ५.ब) अपघात म्हणजे काय? २०१६ मधील 'सावित्री नदीवरील पूल अपघात' च्यासंदर्भासह टिकात्मक परिक्षण करा. २०

**********002

49F3B054E4F40B67EE544C511A25FC2E

TYBA (28)

Paper / Subject Code: 97181 / ECONOMICS: HISTORY OF ECONOMIC THOUGHT

Sem V

[Time: 2 ½ Hours] [Marks:80]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. All questions are compulsory and carry equal marks.
2. Figures to the right indicate full marks.
3. Draw neat diagram whenever necessary.

Q.1 Attempt **any TWO** of the following : 20

A) Explain Adam smith's theory of Division of Labor.

B) Describe the theory of Distribution by David Ricardo.

C) Write the contemporary relevance of karl Mark's Economic thoughts.

Q.2 Attempt **any TWO** of the following : 20

A) Comments on Marshall's economic ideas regarding representative firms.

B) Discuss the Marshall's thought on External Economies.

C) What is the role of entrepreneur given by Schumpeter? Explain.

Q.3 Attempt **any TWO** of the following : 20

A) Explain the Keynesian ideas related to Marginal propensity to consume & Average propensity to consume.

B) Describe the concept of acceleration principles in brief.

C) Explain the cyclical phases by Keynes.

Q.4 Attempt **any TWO** of the following : 20

A) Explain the concept of behavioral economics developed by Robert Lucas.

B) Discuss the contribution of Dr. Amartya Sen in Economic thought.

C) Describe the contribution of Richard Thaler in Economics.

****

02EDD42D8B8A4B0264E82EFA38092F13

[वेळ: २:३० तास] [गुण: ८०]

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना: १. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत व सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

३. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा .

प्रश्न.१ खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा. २०

अ) ॲडम स्मिथ यांचा श्रमविभागणीचा सिद्धांत स्पष्ट करा.

ब) डेव्हीड रिकार्डो यांच्या विभाजन सिद्धांताचे वर्णन करा.

क) कार्ल मार्क्स यांच्या आर्थिक विचारांची साध्यस्थितीतील उपयुक्तता स्पष्ट करा.

प्रश्न.२ खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा. २०

अ) मार्शल यांच्या प्रतिनिधीनिक उत्पादनसंख्या यांच्याशी संबंधित आर्थिक विचारांवर भाष्य करा.

ब) बहिर्गत बचती या संदर्भात मार्शल यांच्या विचारांची चर्चा करा.

क) शुंपिटर यांनी वर्णन केलेल्या नवप्रवर्तकाची भूमिका काय आहे? स्पष्ट करा.

प्रश्न.३ खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा . २०

अ) सीमांत उपभोग प्रवृती आणि सरासरी उपभोग प्रवृती या संदर्भातील केन्सची संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) प्रवेग तत्वाची संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.

क) केन्स यांच्या व्यापारचक्रीय अवस्था स्पष्ट करा.

प्रश्न.४ खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा. २०

अ) रॉबर्ट लुकास यांनी विकसित केलेली वर्तणुकीचे अर्थशास्त्र ही संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) डॉ. अमर्त्य सेन यांचे आर्थिक विचारातील योगदानाची चर्चा करा.

क) रिचर्ड थॅलर यांचे अर्थशास्त्रातील योगदान स्पष्ट करा.

****

02EDD42D8B8A4B0264E82EFA38092F13

TYBA(27)

Sem V

(3 Hours) (Total Marks : 100)

Please check whether you have got the right question paper.

N.B.: 1) **All** questions are **compulsory**.
2) **All** questions have **internal choice**.
3) **Figures** to the **right** indicate **full marks**.

1. Attempt **any TWO** of the following:- **20**
   a) Explain the interrelation between environment and development.
   b) Briefly discuss the declaration and agenda of the Rio-Conference.
   c) Bring out the importance of conservation and management of resources for development?

2. Attempt **any TWO** of the following:- **20**
   a) Define various criteria of evaluating environmental policy.
   b) Briefly explain the Pigovian tax system.
   c) Examine the effectiveness of tax and quota system regarding pollution control.

3. Attempt **any TWO** of the following:- **20**
   a) What is meant by economic value of environment? Explain its types.
   b) Discuss the contingent valuation method of environment measurement.
   c) Explain the merits and demerits of Travel Cost Method.

4. Attempt **any TWO** of the following:- **20**
   a) Suggest measures on the trans-boundary environmental problem.
   b) Explain the Economic Impact of climate change.
   c) Explain the important International Agreements on Environmental problems.

5. Write short notes on **(Any TWO)**:- **20**
   a) Nature of Environmental Economics.
   b) Implementation of environmental policy.
   c) Measures on Environmental Degradation.
   d) Sustainable Development.

49F3B054E4F40B67EE544C511A079061

(मराठी रुपांतर)

[वेळ : ३तास] [एकूण गुण: १००]

सुचना : १. **सर्व** प्रश्न **अनिवार्य** आहे.
२. **सर्व** प्रश्नांना **अंतर्गत पर्याय** आहेत.
३.**उजवीकडील अंक पूर्ण गुण** दर्शवितात
४. **मूळ इंग्रजी प्रमाण** मानावे.

१. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा : २०

अ) पर्यावरण आणि विकास यामधील आंतरसंबंध स्पष्ट करा.
ब) रिओ परीषेदेचे घोषणापत्र व विषयपत्रिका (अजेंडा) यावर थोडक्यात चर्चा करा.
क) संसाधनांचे संवर्धन आणि व्यवस्थापन यांचे विकासातील महत्त्व स्पष्टपणे मांडा.

२. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा : २०

अ) पर्यावरणीय धोरणांच्या मूल्यांकनाचे विविध निकष स्पष्ट करा.
ब) पिगु यांची कर पद्धती थोडक्यात स्पष्ट करा.
क) प्रदूषण नियंत्रणाच्या संदर्भात कर व कोटा पद्धतीच्या परिणामकारकतेचे परीक्षण करा.

३. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा : २०

अ) पर्यावरणाचे आर्थिक मूल्य म्हणजे काय ते सांगून त्याचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) पर्यावरणीय मूल्यनिर्धारणाची आकस्मिक मूल्यांकन पद्धत स्पष्ट करा.
क) प्रवास खर्च पद्धतीचे गुण व दोष स्पष्ट करा.

४. खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा : २०

अ) सीमाबाह्य पर्यावरणीय समस्यांवर उपाय सुचवा.
ब) हवामान बदलाचे आर्थिक परिणाम स्पष्ट करा.
क) पर्यावरणीय प्रश्नांबाबतच्या महत्वाच्या आंतरराष्ट्रीय पर्यावरणीय करारांचे विवेचन करा.

५. टिपा लिहा. (**कोणतेही दोन**) : २०

अ) पर्यावरणीय अर्थशास्त्राचे स्वरूप .
ब) पर्यावरणीय विषयक धोरणांची अंमलबजावणी.
क) पर्यावरणाच्या अवनती (-हास) वरील उपाय.
ड) शाश्वत विकास.

49F3B054E4F40B67EE544C511A079061

[Time: 3 Hours] [Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.
3) Draw neat diagrams wherever necessary.

Q.1 Answer **any Two** of the following **20**

a) Define monopoly and explain the features monopoly.
b) Explain short- run equilibrium of monopoly firm.
c) Explain how monopoly can be controlled and regulated through Taxes.

Q.2 Answer **any Two** of the following **20**

a) Explain prisoners' dilemma strategies in game theory.
b) Discuss dominant strategy with the help of game theory.
c) Explain the Battle of sexes game

Q.3 Answer **any Two** of the following **20**

a) Discuss the Bertrand model of duopoly.
b) Explain the Paul Sweezy's Kinked demand curve model of oligopoly.
c) Explain low cost leadership model.

Q.4 Answer **any Two** of the following **20**

a) What is General equilibrium? Explain general equilibrium in production and consumption?
b) Discuss the pareto optimality criterion of social welfare under perfect competition.
c) Discuss the kaldor-Hickes Compensation criteria of social welfare.

Q.5 Write notes. **(Any two)** **20**

a) Degrees of price discrimination.
b) Extensive games.
c) Centralized cartel of collusive oligopoly
d) Arrow's Impossibility theorem

****

49DB5DB7A45C4B4644D52FA650B4BB80

[वेळ: ३ तास] [गुण: १००]

सूचना: १. सर्व प्रश्नांची उत्तरे लिहणे अनिवार्य आहे.
२. उजवी कडील अंक गुण दर्शवितात.
३. आवश्यक तेथे सुबक आकृती काढा.

प्र.१ खालील पैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा. २०

अ) मक्तेदारीची व्याख्या करून मक्तेदारीचे वैशिष्ये स्पष्ट करा.

ब) मक्तेदारी उप्पादन पेढीचा अपल्कालीन समतोल स्पष्ट करा.

क) करांच्या माध्यमातून मक्तेदारीचे नियंत्रण व नियमन कसे करतात स्पष्ट करा.

प्र.२ खालील पैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा. २०

अ) खेळ सिध्तांतातील कैद्यांचा पेच प्रसंग / डावपेचाचे वर्णन करा.

ब) खेळ सिध्तांतातील सहाय्याने प्रबळ व्यूहरचना स्पष्ट करा .

क) लिंग खेळांचे युध्द (Battle Of Sexes Game) स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील पैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

अ) अल्पाधिकाराचा पॉल स्विझीचा 'विकुंचित मागणी वक्र प्रतिमान स्पष्ट करा'.

ब) द्विअधिकाराचे ब्रट्रान्ड यांचे प्रतिमान स्पष्ट करा.

क) अमी उत्पादन खर्च पेढीद्वारे किंमत नेतृत्व हे प्रतिमान स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील पैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा २०

अ) सामान्य समतोल म्हणजे काय? उत्पादन व उपभोगातील सामान्य समतोल स्पष्ट करा.

ब) पूर्ण स्पर्धेच्या स्थितीत सामाजिक कल्याणाची पॅरोटोच्या पर्याप्तता अटीची चर्चा करा.

क) समाजिक कल्याणाचा काल्डोर-हिक्सचा क्षतिपूरक (नुकसान भरपाई) तत्त्वाची चर्चा करा.

प्र.५ टीपा लिहा. २०

अ) मुल्यभेदाच्या श्रेणी

ब) विशाल/ विस्तृत खेळ(extensive games.)

क) संगनमत अल्पाधिकाराचे केंद्रीकृत कार्टेल

ड) ॲरोचे अशक्यता प्रमेय

****

49DB5DB7A45C4B4644D52FA650B4BB80

TYBA(Sem V)

Sem-V

[Time: 2 ½ Hours] **[Marks :80]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. All questions are compulsory.
2. All questions carry equal marks.

Q.1 Attempt **any two** of the following: **20**

(a) Discuss the changing of cropping pattern in the Indian Agricultural.
(b) Explain the causes of low productivity in Indian agriculture.
(c) Discuss the problems of agricultural labour.

Q.2 Attempt **any two** of the following: **20**

(a) Explain the sources of Agricultural finance in India.
(b) Explain the causes of Rural Indebtedness.
(c) Explain the role of Regional Rural Bank in Indian Agricultural finance.

Q.3 Attempt **any two** of the following: **20**

(a) Discuss the Defects in Agricultural marketing systems.
(b) Explain the effect of WTO's agreement on Indian.
(c) Comment on National Agricultural market in India.

Q.4 Attempt **any two** of the following: **20**

(a) Explain the new agricultural policy 2007.
(b) Explain the price policy of the Government of India.
(c) Discuss the causes of the Indian farmers suicide.

183EEBCC1F1C520A6E219E91F3677CB2

वेळ: २ ½ तास गुण : ८०

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१ खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा. २०

(अ) भारतातील शेती क्षेत्रातील पीक रचना आणि त्यातील बदल या संबंधी चर्चा करा.

(ब) भारतीय शेतीची उत्पादकता अल्प असण्याची कारणे स्पष्ट करा.

(क) शेतमजुरांच्या समस्येची चर्चा करा.

प्र.२ खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा. २०

(अ) भारतातील कृषी-वित्त पूरवठ्याचे स्त्रोत स्पष्ट करा.

(ब) ग्रामीण कर्जबाजारीपणाची कारणे स्पष्ट करा.

(क) क्षेत्रीय ग्रामीण बँकाची भारतीय कृषी वित्तपूरवठ्यातील भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.३ खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा. २०

(अ) कृषी विपणन व्यवस्थेतील दोषांवर चर्चा करा.

(ब) भारतीय शेतीवरील जागतिक व्यापार संघटनेच्या कराराचे परिणाम स्पष्ट करा.

(क) राष्ट्रीय कृषी बाजारपेठ संकल्पनेवर भाष्य करा.

प्र.४ खालीलपैकी **कोणतेही दोन** प्रश्न सोडवा. २०

(अ) २००७ चे नवीन शेती (शेतकऱ्यासाठीचे) धोरण स्पष्ट करा.

(ब) भारत सरकारचे शेतमाल किंमत विषयक धोरण स्पष्ट करा.

(क) भारतीय शेतकऱ्यांच्या आत्महत्यास जबाबदार असणाऱ्या कारणांची चर्चा करा.

183EEBCC1F1C520A6E219E91F3677CB2

Paper / Subject Code: 97116 / ECONOMICS: RESEARCHMETHODOLOGY

Time: 3 Hours **Marks: 100**

Note: 1) All questions are compulsory.
2) Each question carries 20 marks.
3) Use of simple calculator is allowed.
4) Graph paper will be supplied on request.
5) Attach the graph paper inside the answer book.

Q1) Attempt any **TWO** of the following.
a) Explain the significance of social sciences research.
b) Describe various types of research.
c) What are the ethical issues relating to research?

Q2) Attempt any **TWO** of the following.
a) Explain the selection of a research problem.
b) What are the criteria of a good research problem?
c) Describe exploratory and experimental research designs.

Q3) Attempt any **TWO** of the following.
a) Discuss observation method of primary data collection.
b) What are the criteria of a good sample?
c) Explain various probability sampling methods.

Q4) Attempt any **TWO** of the following.
a) Draw less than and greater than cumulative frequency curves.

Marks	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50
No. of students	5	15	30	20	10

b) Calculate median and mode for the following data.

Height (cm)	110-115	115-120	120-125	125-130	130-135
No. of girls	8	16	40	26	10

c) Calculate Coefficient of Variation (CV) for the following data.

Wages (Rs)	100-150	150-200	200-250	250-300	300-350	350-400
No. of workers	12	28	34	16	7	3

Q5) Attempt any **TWO** of the following.
a) Explain the major difficulties in the area of economic research.
b) What are the sources of a research problem?
c) State the merits and demerits of sample survey method.
d) Calculate Quartile Deviation (QD) for the following data.

Weight (Kg)	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60
No. of boys	2	5	28	15	10

4A602401B819EA092AF9980841DEEA1D

वेळ: ३ तास (मराठी रूपांतर) गुण: १००

सूचना: १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.
३) साधा कॅलक्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.
४) विनंतीवरून आलेखपत्र देण्यात येतील.
५) आलेखपत्र उत्तरपत्रिकेत बांधावे.

प्रश्न १) खालीलपैकी कोणतेही **दोन** प्रश्न सोडवा.
अ) सामाजिक शास्त्रातील संशोधनाचे महत्व स्पष्ट करा.
ब) संशोधनाच्या विविध प्रकारांचे वर्णन करा.
क) संशोधनाशी निगडीत नैतिक समस्या कोणत्या आहेत?

प्रश्न २) खालीलपैकी कोणतेही **दोन** प्रश्न सोडवा.
अ) संशोधन समस्येची निवड स्पष्ट करा.
ब) चांगल्या संशोधन समस्येचे निकष कोणते आहेत?
क) परिचयात्मक आणि प्रयोगात्मक संशोधन आराखड्यांचे वर्णन करा.

प्रश्न ३) खालीलपैकी कोणतेही **दोन** प्रश्न सोडवा.
अ) प्राथमिक तथ्य संकलनाच्या निरीक्षण पद्धतीची चर्चा करा.
ब) चांगल्या नमुन्याचे निकष कोणते आहेत?
क) विविध संभाव्यता नमुना निवड पद्धती स्पष्ट करा.

प्रश्न ४) खालीलपैकी कोणतेही **दोन** प्रश्न सोडवा.
अ) पुढील माहितीवरून पेक्षा लहान आणि पेक्षा जास्त संचित वारंवारिता वक्र काढा.

गुण	०-१०	१०-२०	२०-३०	३०-४०	४०-५०
विद्यार्थी संख्या	५	१५	३०	२०	१०

ब) पुढील माहितीवरून मध्यमा आणि बहुलक काढा.

ऊंची (सेमी)	११०-११५	११५-१२०	१२०-१२५	१२५-१३०	१३०-१३५
मुलींची संख्या	८	१६	४०	२६	१०

क) पुढील माहितीवरून विचलनाचा सहगुणक (CV) काढा.

वेतन (रु)	१००-१५०	१५०-२००	२००-२५०	२५०-३००	३००-३५०	३५०-४००
कामगार संख्या	१२	२८	३४	१६	७	३

प्रश्न ५) खालीलपैकी कोणतेही **दोन** प्रश्न सोडवा.
अ) आर्थिक संशोधन क्षेत्रातील मुख्य अडचणी स्पष्ट करा.
ब) संशोधन समस्येचे स्त्रोत कोणते आहेत?
क) नमुना सर्वेक्षण पद्धतीचे गुण- दोष विशद करा.
ड) पुढील माहितीवरून चतुर्थक विचलन (QD) काढा.

वजन (किग्रा)	३५-४०	४०-४५	४५-५०	५०-५५	५५-६०
मुलांची संख्या	२	५	२८	१५	१०

4A602401B819EA092AF9980841DEEA1D

TYBA Sem V

Time: 3 Hrs. Marks: 100

Please check whether you have got the right question paper.

Note: 1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.
3. Draw neat diagrams wherever necessary.

Q.1 Attempt any two of the following: **(20)**
a) Distinguish between Economic Growth and Economic Development.
b) Discuss the meaning and measurement of Human Development Index.
c) Explain Sen's Capability Approach.

Q.2 Attempt any two of the following: **(20)**
a) Explain the role of Education in Economic Development.
b) Explain Schumpeter's theory of Development.
c) Critically evaluate Solow's Growth Model.

Q.3 Attempt any two of the following: **(20)**
a) Explain the various measures of poverty.
b) Write a detailed note on Kuznet's inverted U Hypothesis.
c) Describe the concept of Inclusive Growth.

Q.4 Attempt any two of the following: **(20)**
a) Explain the Role of Infrastructure in Economic Development.
b) Describe the types of Technical Progress.
c) Explain the Schumacher's concept of Appropriate Technology.

Q.5 Write notes on (Any two) **(20)**
a) Three core values of Development.
b) Lewis model of Dual Economy.
c) Self Help Groups and Micro Finance.
d) Green Technology.

00EB83718F441E2563604F78289384CD

मराठी रुपांतर

वेळ : ३ तास गुण: १००

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात .
३) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
४) इंग्रजी प्रश्नपत्रिका मूळ समजावी.

प्रश्न १ खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०

अ) आर्थिक वृद्धी आणि आर्थिक विकास यातील फरक स्पष्ट करा.

ब) मानवी विकास निर्देशांकाचा अर्थ व मोजमाप यावर चर्चा करा.

क) सेन यांचा क्षमताधिष्टीत दृष्टीकोन स्पष्ट करा.

प्रश्न २ खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०

अ) आर्थिक विकासातील शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.

ब) शुम्पीटर यांचा आर्थिक विकासाचा सिद्धांत स्पष्ट करा.

क) सोलोच्या आर्थिक विकास प्रतिमानाचे टीकात्मक परीक्षण करा.

प्रश्न ३ खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०

अ) दारिद्र्य मोजमापनाच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा.

ब) कुझनेटच्या उलट्या U (यू) परिकल्पनेवर सविस्तर टिप लिहा.

क) सर्वसमावेशक वृद्धी या संकल्पनेचे वर्णन करा.

प्रश्न ४ खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०

अ) आर्थिक विकासातील पायाभूत सुविधांची भूमिका स्पष्ट करा.

ब) तांत्रिक प्रगतीच्या प्रकारांचे वर्णन.

क) शुमाश्चर यांची सुयोग्य तंत्रज्ञानाची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्रश्न ५ टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) २०

अ) आर्थिक विकासची तीन मूलभूत मूल्ये.

ब) लेविसचे द्विक्षेत्रीय अर्थव्यस्था प्रतिमान.

क) स्वयं सहाय्यता गट आणि सूक्ष्म वित्त.

ड) हरित तंत्रज्ञान.

00EB83718F441E2563604F78289384CD

Sem-V

वेळ : 3 तास | गुण : १००

सूचना - सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न १. (अ) भरताचे रससूत्र सांगून त्यातील घटकांची सविस्तर चर्चा करा. (२०)

किंवा

(आ) भारतीय साहित्यशास्त्रातील वक्रोक्तीविचार सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न २. (अ) रसास्वादासंदर्भातील भट्टलोल्लट व श्रीशंकुक यांनी मांडलेल्या उपपत्ती थोडक्यात स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

(आ) भारतीय साहित्यशास्त्रातील अभिनवगुप्त यांची रसप्रक्रियेसंबधीची मीमांसा सविस्तर लिहा.

प्रश्न ३.(अ) साहित्याची भाषा म्हणून 'व्यंजना' या शब्दशक्तीचे स्वरूप व कार्य स्पष्ट करा. (२०)

किंवा

(आ) साहित्यभाषेतील 'वृत्त', 'छंद' व 'मुक्तछंद' या घटकांचे स्वरूपविशेष लिहा.

प्रश्न ४.(अ) साहित्याच्या निर्मिती प्रक्रियेतील प्रतिभाशक्तीचे स्वरूप व महत्व विशद करा. (२०)

किंवा

(आ) भारतीय साहित्यशास्त्रातील प्रयोजनविचाराची सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न ५. टिपा लिहा. (**कोणत्याही दोन - प्रत्येकी १० गुण**) (२०)

अ) वामनाची रीतिकल्पना.

आ) भट्टनायकाची रसास्वाद विषयक भूमिका.

इ) लक्षणा शब्दशक्ती.

ई) अभ्यास - एक काव्यकारण.

-------×××××--------

00EB83718F441E2563604F7828FC9794

Paper / Subject Code: 97002 / Marathi: History of Medieval Marathi Lit.

TYBA Sem-V

(वेळ : ३ तास) [एकूण गुण : १००]

१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्या.
३) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

१ अ) मराठी साहित्याची सुरूवात केव्हापासून झाली ते स्पष्ट करून मराठीतील आद्यग्रंथ कोणता ते स्पष्ट करा. २०

किंवा

ब) महानुभाव गद्य साहित्याच्या स्वरूपवैशिष्ट्यांचा सोदाहरण परिचय करून द्या.

२ अ) 'वारकरी संप्रदाय हा महाराष्ट्रातील सर्वात जास्त लोकप्रिय संप्रदाय आहे.' – चर्चा करा. २०

किंवा

ब) 'संत ज्ञानेश्वर ते संत नामदेव या संतपरंपरेने मराठी कवितेत वैशिष्ट्यपूर्ण भर घातली आहे'. सोदाहरण लिहा.

३ अ) एकनाथांच्या साहित्यसंपदेचे स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करा. २०

किंवा

ब) तुकारामांच्या काव्यातून वारकरी संप्रदायाच्या तत्त्वज्ञानाचा विकास व्यक्त होतो. - चर्चा करा.

४ अ) पंडिती काव्याचे प्राचीन मराठी साहित्यातील वेगळेपण सोदाहरण लिहा. २०

किंवा

ब) वामनपंडित – रघुनाथपंडित – मोरोपंत अशा पंडितांनी लिहिलेल्या मराठी पंडितकवितेच्या स्वरूपाचा थोडक्यात आढावा घ्या.

५ पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टीपा लिहा. २०

१) महदंबा
२) तुकाराम गाथा
३) ज्ञानेश्वर
४) वामनपंडिताची आख्यानकविता

.....

49DB5DB7A45C4B4644D52FA65089D7B8

TYBA - Sem. V

वेळ : ३ तास | एकूण गुण :- १००

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना: १. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.
२. सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.

प्र.१ अ. आधुनिक आणि आधुनिकतावाद ह्या संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा. २०

किंवा

आ. आधुनिकतावादाचे विशेष सविस्तर लिहा.

प्र.२ अ. आधुनिक मराठी कथेच्यासंदर्भात नवकथेचा आढावा घ्या. २०

किंवा

आ. १९६० नंतरच्या मराठी कादंबऱ्यांचा आधुनिक मराठी कादंबरी म्हणून आढावा घ्या.

प्र.३ अ. 'जीवनातील बकालपणा, एकसुरीपणा आणि यांत्रिकता ही आधुनिकतावादी साहित्यात आढळणारी सूत्रे जी.के.ऐनापुरे यांच्या 'कांदाचिर' ह्या कथासंग्रहातील कथांमधून प्रत्ययास येतात.' हे विधान सोदाहरण स्पष्ट करा. २०

किंवा

आ. आधुनिक मराठी कथेच्यासंदर्भात 'कांदाचिर' मधील कथांचे परीक्षण करा.

प्र.४ अ. रंगनाथ पठारे यांची 'भर चौकातील अरण्यरुदन' ही कादंबरी आधुनिक बदललेल्या जीवन-जाणिवांचे प्रकटन करताना दिसते'. हे विधान सप्रमाण सिद्ध करा. २०

किंवा

आ. 'भर चौकातील अरण्यरुदन' ह्या कादंबरीतील आशयसूत्रे सांगून व्यक्तिरेखांचे विशेष सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.५ पुढील टिपा लिहा. **(प्रत्येक गटातील फक्त एक)** २०

'अ' गट

१. आधुनिकतेची वैशिष्ट्ये
२. आधुनिकतेचा भौतिक विश्वावरील प्रभाव
३. आधुनिक मराठी साहित्याच्या प्रेरणा

'ब' गट

१. 'कांदाचिर' मधील स्त्री-पात्रांचे विशेष
२. 'कांदाचिर' मधील भाषाशैली
३. 'भर चौकातील अरण्यरुदन' मधील अवकाश

****

49F3B054E4F40B67EE544C511A410520

TYBA, sem V

[२ ½ तास] [एकूण गुण : ८०]

सूचना : १. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. अ) भाषांतर, रुपांतर, अनुवाद या संकल्पनांचा साधार परिचय करून द्या. २०

किंवा

आ) ललित साहित्याचे भाषांतर करताना सांस्कृतिक भेदांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

२. अ) कवितेचे भाषांतर करत असताना कोणत्या स्वरूपाच्या भाषिक समस्या उद्भवतात, ते योग्य उदाहरणांसह समजावून सांगा. २०

किंवा

आ) ललित साहित्याचे भाषांतर करत असताना शैली हा घटक कसा महत्त्वाचा ठरतो ते सविस्तर स्पष्ट करा.

३. अ) पुढीलपैकी कोणत्याही **एका** इंग्रजी उताऱ्याचे सुबोध मराठीमध्ये भाषांतर करा. १०

Sachin Ramesh Tendulkar is a former Indian international cricketer and a former captain of the Indian national team, regarded as one of the greatest batsmen of all time. He is the highest run scorer of all time in International cricket. Tendulkar took up cricket at the age of eleven, made his Test debut on 15 November 1989 against Pakistan in Karachi at the age of sixteen, and went on to represent Mumbai domestically and India internationally for close to twenty-four years. He is the only player to have scored one hundred international centuries, the first batsman to score a double century in a One Day International, the holder of the record for the most number of runs in both Tests and One Day Internationals, and the only player to complete more than 30,000 runs in international cricket.

किंवा

Filmmaking (in an academic context, film production) is the process of making a film, generally in the sense of films intended for extensive theatrical exhibition. Filmmaking involves a number of discrete states including initial story, idea, through screenwriting, casting, shooting, sound recording and reproduction editing, and screening the finished product before an audience that may result in a film release and exhibition. Filmmaking takes place in many places around the world in a range of economic, social, and political contexts, and using a variety of technologies and cinematic techniques. Typically, it involves a large number of people, and can take from a few months to several years to complete.

आ) पुढीलपैकी **कोणत्याही एका** मध्ययुगीन गद्य उताऱ्याचे अर्वाचिनीकरण करा. १०

भैरवी अवस्थानः दीस वीसः लोणारी धारातीर्थी आसनः तेथ कान्हेरे देवो आला होताः तेथे गुरुवे सांघितलेः पुरुषे एकु भैरवी असतिः तया उपरि तयासी धारातीर्थी दर्सन जालेः राजे हडुपाते आसुची वखारी मागीतलीः तीया आसुचा पुंजा दरिसन केलाः कान्हरदया जवळीसी ह्मणीतलेः देव व्होः घेयाः सींगुणीचा कान्हु प्रसन जालाः गोसावीं भूमिये उते पाहीलेंः तवं रायें ह्मणीतलेः सरारेः ऐसे

02EDD42D8B8A4B0264E82EFA3806242E

कोई म्हणत असारेः कान्हु तो तुह्मासी कींः यांसि काइ कान्हुः मग तेणे दीठीचे राखण घातलेः मग तेथौनि गोसावी बीजे केलेः तेणे द्रव्ये कुमारेस्वराची पाळी केलीः।।

किंवा

गोसावी गावा एका बीजे करीत असतिः तेथीचे नि लोके वारिलेः देव व्होः या वाटा न वचाः न वचाः एथ अरण्य म्हैसा असे, तो माणुसे मारीः आइकौनि बीजे केलेः ते मार्गी चालता वाणी पडली आणि म्हैसा आलाः गोसावी अवलोकीलाः आणि तेयाचा रोखू निवर्तलाः बीजेकेलेः तीये दीउनि तो मार्गु बसता जालाः।।

४. अ) पुढीलपैकी कोणत्याही **एका** उताऱ्याचे आकलन करुन घेऊन त्यावर आधारित प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

आसामधल्या छोट्याशा नवगावातली मी. कालपरवा तेथे खेळत होते. आणि आज थेट इथं! अचंबितच झाले. पण खरं तर ते माझ्या भाग्यातच लिहिलेलं होतं. माझा जन्म, संगीतावरील निस्सीम प्रेमानं भारलेल्या जनाब इकरामुल माजिद आणि मारुफा माजिद यांच्याच पोटी का व्हावा? हा दैवी संकेत होता. आम्ही मूळचे अफगाणिस्तानचे. आयुष्यानं आमच्या पूर्वजांना आसाममध्ये आणलं. माझ्या दादाजींचा-जनाब मोहंमद नजीबसाब यांचा लाकडाचा आणि हस्तिदंताचा व्यापार होता. मोठमोठ्या संस्थानिकांना ते हत्ती आणि हस्तिदंत पुरवत. ते उत्कृष्ट बासरी बाजवत. रूद आणि रुबाब ही अफगाण वाद्यं ते सुंदर वाजवत. त्यांच्या हृदयात संगीत होतं. माझे अब्बाजी ही त्यांची एकुलती एक संतान. संगीताचं वेड त्यांच्यातही पाझरलं होतं. आपल्या मुलावर उत्तमोत्तम संस्कार व्हावेत ही त्यांची धारणा होती. म्हणून दादाजींनी अब्बाजींना कोलकत्याला उच्च शिक्षणासाठी पाठवलं. पदवीबरोबरच त्यांना शास्त्रीय संगीताचं नवं दालन गवसलं. त्यावेळी कोलकता म्हणजे शास्त्रीय संगीताची मक्काच होती. अमानत खाँसाहेब, अमानअली खाँसाहेब, गुल महंमद खाँसाहेब यांच्याबरोबरीने तारुण्याच्या ऐन बहरात असणारे आमीर खाँसाहेब आणि बडे गुलामअली खाँसाहेब! एकेक व्यक्ती म्हणजे संगीताचं विद्यापीठ. त्याकाळात गुरुदेव रवींद्रनाथ ठाकूरही शास्त्रीय संगीत शिकत होते. सारं अद्भुत वातावरण! या वातावरणाचा अब्बाजींवर योग्य तो परिणाम झाला. ते गुल मोहंमद खांसाहेबांचे शीगीर्द झाले. सोळा वर्षे ते कोलकत्यात होते. अब्बाजी सैन्यात होते. त्यांनी दुसऱ्या महायुद्धातही भाग घेतला होता, आणि इथं दादाजीचं वय होत होतं. त्यांनी अब्बाजींना नवगावला परत बोलावलं. अब्बाजी वडिलांच्या इच्छेनुसार नवगावला परतले. पण व्यवसायात त्यांचं मन रमेना. दादाजींनी त्यांना हवं ते करण्याची मुभा दिली आणि आसामातली शास्त्रीय संगीताची परंपरा घडण्यास सुरुवात झाली.

-बेगम परवीन सुलताना

१) बेगम परवीन सुलताना यांचा जन्म कुठे व केव्हा झाला? त्यांच्या माता-पित्याचे नाव काय होते? २

२) बगेम परवीन सुलताना यांच्या दादाजींचा व्यवसाय कोणता होता? त्याचा विस्तार किती झाला होता? २

३) बेगम परवीन सुलताना यांच्या वडलांना कशाची आवड होती? ते कोणकोणती वाद्ये उत्तमरित्या वाजवत असत? २

४) कलकत्त्यातील सांगीतिक वातावरण कसे होते? २

५) परवीनजींच्या अब्बाजींचे व्यक्तिमत्त्व समजावून सांगा. २

किंवा

कर्णाला जशी जन्मतःच कवच-कुंडलं लाभली होती, तशीच मला जन्मतःच संगीताची आवड लाभलेली होती. अम्मीनं वडील संगीतातच आहेत, हे पाहून मला शिक्षणाकडे वळवण्याचा आटोकाड

02EDD42D8B8A4B0264E82EFA3806242E

प्रयत्न केला. पण, ते तिला शक्य झालं नाही. वळचणीचं पाणी शेवटी वळचणीलाच जाणार, तसं उस्ताद अल्लारखाँसाहेब यांचा मुलगा आणि उस्ताद झाकीर हुसेन यांचा भाऊ हा तालवाद्यवादकच बनणार, हे सांगायला ज्योतिषाची गरज नव्हती. मी अम्मीच्या अपेक्षांना सुरुंग लावून शेवटी अब्बाजींचा शागीर्द बनलो. तसं पाहिलं तर, लहानपणापासून जरा जरी सपाट प्रतल दिसलं, की माझी बोटं, त्यातून नाद निर्माण करायला लागायची. मला जेवणाच्या ताटातून पिण्याच्या पाण्याच्या भांड्यातून नाद ऐकू यायचा आणि मी मग तो आवाज ताटातून, पिण्याच्या भांड्यातून, अम्मीच्या स्वयंपाकाच्या विविध साधनांमधून बाहेर काढून त्याला मुक्त करण्याचा प्रयत्न करायचो. माझं नादवेड वाढत गेलं. मराठीत म्हणतात ना नादखुळा, मी ध्वनीनादखुळा झालो होतो.

अब्बाजी आणि झाकीरभाईंमुळे लहानपणापासून संगीताविषयी माझ्या कल्पना साचेबद्ध झाल्या नाहीत. ते दोघेही सर्व प्रकारच्या संगीताचा आदर करत, त्याला नावाजत. काळाच्या ओघात मला कळलं अब्बाजींनी शास्त्रीय संगीताइतकंच हिंदी चित्रपट संगीतातही प्रचंड नाव मिळवलं आहे. आलमआरा सारख्या चित्रपटास अब्बाजींनी संगीत दिलं आहे, ते चित्रपटातकरता ए.आर्. कुरेशी हे अभिधान वापरत (कुरेशी हे आमचं आडनाव आहे). जवळपास एक तप ते चित्रपटांना संगीत देत असत. शास्त्रीय संगीताची लोकप्रियतेशी नाळ कशी जोडावी हे त्यांना नक्की माहिती होतं. झाकीरभाईंनी त्यात अद्‌भूत पारंगतता मिळवली. झाकीरभाई आणि माझ्या वयात बऱ्यापैकी अंतर होतं. ते माझ्यासाठी अब्बाजींच्या ठिकाणी आहेत. झाकीरभाईंनीदेखिल हिंदी चित्रपटासाठी भरपूर वादन केलं आहे. त्यांच्याबरोबर मी अनेकदा रेकॉर्डिंगना (विविध चित्रपटांच्या किंवा त्यांच्या स्वतःच्या अल्बमच्या) लहान वयात गेलो आहे. त्या इलेक्ट्रीफाईंग वातावरणानं माझ्यावर खूप प्रभाव गाजवला आहे. त्यांच्यामुळेच मला वेगवेगळ्या भारतात उपलब्ध नसणाऱ्या तालवाद्यांचा परिचय झाला. त्यातली कित्येक तालवाद्ये झाकीरभाई परदेशातून येताना घेऊन येत, मला देत. ती वाद्ये वाजवायला माझा मीच शिकलो. कारण ती तालवाद्ये एक तर भारतात नव्हती, शिवाय ती शिकवायला झाकीरभाई तरी एका जागी स्थिर कुठे असत. ही वेगवेगळ्या तालवाद्यांची ओळख आणि एकलव्यी साधना मला चित्रपटांकडे घेऊन गेली व जवळपास मागची तीन दशके मी चित्रपटसृष्टीशी निगडित आहे. सिनेसंगीताची ही माझी साथसंगत मोठी मनोज्ञ आणि आनंददायी आहे.

–तौफिक कुरेशी

१) तौफिक कुरेशी हे तालवाद्यावादक का बनले? २
२) तौफिक कुरेशी हे स्वतःला ध्वनीनादखुळा असं का म्हणतात? २
३) वरील उताऱ्यातून उस्ताद अल्लारखाँ यांचं व्यक्तिमत्त्व कसं समजून येतं? २
४) तौफिक कुरेशी यांच्यावर उस्ताद झाकीर हुसेन यांचा कसा प्रभाव पडला आहे? २
५) तौफिक कुरेशी यांनी तालवाद्यांची एकलव्यी साधना कशी केली? २

आ) पुढीलपैकी कोणत्याही **दोन टीपा** प्रत्येकी सुमारे १०० शब्दात लिहा. १०

१) भाषांतराचे प्रयोजन
२) भाषांतरकाराच्या क्षमता
३) अर्वाचिनीकरणाचे स्वरूप

02EDD42D8B8A4B0264E82EFA3806242E

TYBA Sem-V

(वेळ ३ तास) गुण १००

सूचना : १) **सर्व** प्रश्न सोडविणे **आवश्यक** आहेत.

२) **सर्व** प्रश्नांना **समान** गुण आहेत.

प्रश्न क्र.१ अ) भाषाभ्यासाच्या विविध पद्धती सांगून ऐतिहासिक भाषाभ्यास पद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करा.

किंवा

आ) समाजशास्त्रीय भाषाभ्यास पद्धतीचे स्वरूप साधार स्पष्ट करा.

प्रश्न क्र.२ अ) स्वन, स्वनांतर व स्वनिम या संकल्पना स्पष्ट करून स्वनिमांचे प्रकार उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

किंवा

आ) स्वर व व्यंजनातील भेद सांगून स्वनांचे प्रयत्नावर आधारित वर्गीकरण स्पष्ट करा.

प्रश्न क्र.३ अ) रुपिका, रूपिकांतर व रुपिम या संकल्पना स्पष्ट रुपिमांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

किंवा

आ) भाषिक रूप आणि रुपिका, रुपिका आणि शब्द यांमधील फरक सांगून रुपिका व रुपिकांतरांचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्रश्न क्र.४ अ) शब्दाचा अर्थ म्हणजे काय ते सांगून शब्दार्थाचे विविध प्रकार उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

किंवा

आ) शब्दाची अर्थनिश्चिती कशी केली जाते ते सांगून शब्दनिष्ठ अर्थाचे प्रकार साधार स्पष्ट करा.

प्रश्न क्र.५ पुढीलपैकी कोणत्याही <u>दोहोंवर</u> टिपा लिहा.

१. भाषिक व्यवस्था आणि भाषिक वर्तन
२. अल्पप्राण व महाप्राण स्वन
३. शून्य रूपिकांतर
४. वाक्यानिष्ठ व प्रकरणनिष्ठ अर्थ

4A602401B819EA092AF9980841AE5305

TYBA (Sem-V)

TYBA, Sem-V

वेळ : २.३० तास

गुण ८०

प्र. १ अ साहित्य, समाज, संस्कृती या संकल्पना स्पष्ट करून त्यांच्यातील परस्परसंबंध उलगडून दाखवा. २०

किंवा

आ तेन व मार्क्स यांचे सिद्धांत सांगून त्यांनी साहित्य व समाज यांच्यातील संबंधांवर कशाप्रकारे प्रकाश टाकलेला आहे, सविस्तर विशद करा.

प्र. २ अ स्त्रीवादी साहित्य म्हणजे काय? मराठीतील स्त्री लेखिकांनी लिहिलेल्या साहित्याचा सविस्तर आढावा घ्या. २०

किंवा

आ आधुनिक, सुशिक्षित, आर्थिकदृष्ट्या स्वावलंबी स्त्रियांचे विश्व 'भिन्न' कादंबरीतून लेखिकेने कशाप्रकारे साकार केलेले आहे, ते सोदाहरण विशद करा.

प्र. ३ अ महानगरी साहित्याची आशयसूत्रे उदाहरणासह स्पष्ट करा. २०

किंवा

आ "समकालीन महानगरी वास्तवाचा वेध 'दृश्य नसलेल्या दृश्यात' या कवितासंग्रहातून कवी दिनकर मनवर यांनी अतिशय सूक्ष्मपणे घेतलेला आहे", या विधानाचा परामर्श घ्या.

प्र. ४ **कोणतेही दोन टिपा लिहा. (१५० शब्दमर्यादा)** २०

१) मानवतावाद

२) विठ्ठलची व्यक्तिरेखा

३) 'दृश्य नसलेल्या दृश्यात'मधील भूक या विषयावरील कविता

४) 'भिन्न' कादंबरीतील एड्सग्रस्त स्त्रियांचे जीवन

.....

183EEBCC1F1C520A6E219E91F33AF168

TYBA Sem V

अवधि 3 घंटे पूर्णांक 100

सूचना: 1. सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
2. सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

प्रश्न 1 काव्य-नाटक की परिभाषा देते हुए उसके तत्वों का प्रतिपादन कीजिए। 20

अथवा

रेखाचित्र के विकास-क्रम पर प्रकाश डालिए।

प्रश्न 2 क) **निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए।** 20

पुरुषोत्तम ही सही
आदमी हूं मैं
पुरुष हूं भीतर तक पूरा
कैसे ग्रहण करूं
सीता को?
कोई वस्तु तो नहीं है न सीता
न कोष
न शस्त्र
न भूमि ही?

अथवा

यह अपमान केवल सीता का नहीं
पुरुष की
पशुता की शिकार हुई हर नारी का है।
हर उस पुरुष का अपमान है प्रभु
जिसने स्वीकारा है अस्तित्व नारी का
सम्मान दिया है जिसने
नारी की आत्मा को।

ख) भक्तिन और मेरे बीच में सेवक-स्वामी का संबंध है, यह कहना कठिन है; क्योंकि ऐसा कोई स्वामी नहीं हो सकता, जो इच्छा होने पर भी सेवक को अपनी सेवा से हटा न सके और ऐसा कोई सेवक भी सुना नहीं गया, जो स्वामी से चले जाने का आदेश पा कर अवज्ञा से हँस दे।

अथवा

सभी कलाओं के लोग उनके अपने थे और सभी कलाओं के लोगों के लिए वह उनके अपने। ऐसा व्यक्ति प्रकट रूप से जो होता है, अप्रत्यक्ष रूप से उससे कहीं अधिक गहराई तक समाज का निर्माता होता है, क्योंकि वह समाज को नए उदार संस्कार देता है।

5659875EC0EECF705B14CBB226014487

प्रश्न 3 'खंड-खंड अग्नि' स्त्री की शारीरिक-पवित्रता के विषय को उठाता है - समीक्षा कीजिए। 20

अथवा

'खंड-खंड अग्नि' के पुरुष-पात्रों और उनके दृष्टिकोणों का परिचय दीजिए।

प्रश्न 4 विष्णुकांत शास्त्री कृत 'ये हैं प्रोफेसर शशांक' में प्रो. शशांक के अद्भुत व्यक्तित्व की चर्चा अपने शब्दों में कीजिए। 20

अथवा

पद्मा सचदेव कृत 'कमला' के आधार पर कमला का चरित्र चित्रण कीजिए।

प्रश्न 5 **किन्ही दो** विषयों पर टिप्पणी लिखिए। 20

क) 'खंड-खंड अग्नि में सरमा एवं पृथ्वी।

ख) 'खंड-खंड अग्नि' हनुमान एवं सुग्रीव।

ग) 'रज़िया' में रज़िया का पति हसन।

घ) 'हृषिकेश मुखर्जी के साथ ढाई दिन' में हृषि दा को गठिया का दर्द।

****

5659875EC0EECF705B14CBB226014487

TYBA- sem V

[३ घंटे] [कुल अंक : १००]

सूचना : १. सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
२. सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

१. भाषा की परिभाषा देते हुए उसकी विशेषाओं का सोदाहरण विवेचन कीजिए। २०

अथवा

भाषा परिवर्तन के आंतरिक कारणों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।

२. भाषा विज्ञान की परिभाषा देते हुए उसकी उपयोगिता सोदाहरण रेखांकित कीजिए। २०

अथवा

भाषा विज्ञान की प्रमुख शाखाओं का सामान्य परिचय दीजिए।

३. उच्चारण की दृष्टि से हिंदी व्यंजन ध्वनियों का सोदाहरण वर्गीकरण कीजिए। २०

अथवा

हिंदी कारक के भेद और उनकी विभक्तियों को सोदाहरण लिखिए।

४. संज्ञा में लिंग और वचन के आधार पर होने वाले रुपांतर को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। २०

अथवा

क्रिया में वाच्य, काल, पुरुष, और वचन के आधार पर होने वाले रुपांतर को सोदाहरण समझाइए।

५. किन्हीं **दो** विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए:- २०

क) राष्ट्रभाषा।
ख) संपर्क भाषा।
ग) सर्वनाम की कारक रचना।
घ) विशेषण में रुपांतर के आधार।

49F3B054E4F40B67EE544C511A457D2A

TYBA (Sem V)

अवधि 2 ½ घंटे पूर्णांक-80

सूचना:

1. अंतिम प्रश्न अनिवार्य है।
2. विद्यार्थी किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखें।
3. सभी प्रश्नों के अंक समान है।

प्रश्न- 1. कम्प्यूटर पर हिन्दी में कार्य को दर्शाते हुए हिन्दी फॉन्ट पर विस्तार से स्पष्ट कीजिए। 20

अथवा

कम्प्यूटर आधारित हिन्दी साफ्टवेयरों की विस्तार से चर्चा कीजिए।

प्रश्न- 2. इन्टरनेट पर साहित्यिक और गैर साहित्यिक हिन्दी वेबसाइटों पर प्रकाश डालिए। 20

अथवा

आधुनिककालीन विभिन्न संचार माध्यमों में रोजगार की संभावनाओं की चर्चा कीजिए।

प्रश्न- 3. डिजिटलाइजेशन से क्या आशय है, कठिनाइयाँ और उपयोगिता स्पष्ट कीजिए। 20

अथवा

सूचना प्रौद्योगिकी हिन्दी भाषा और देवनागरी लिपि के वैश्विक प्रभाव को दर्शाइए। 20

प्रश्न- 4. सूचना प्रौद्योगिकी का शिक्षा में योगदान स्पष्ट करें। 20

अथवा

सूचना प्रौद्योगिकी की समस्याओं और चुनौतियों की चर्चा कीजिए।

प्रश्न- 5. निम्नलिखित में से कोई **दो** टिप्पणी लिखें। 20

1) मशीन अनुवाद और हिन्दी।
2) प्रिंट मीडिया की कठिनाइयाँ।
3) सूचना प्रौद्योगिकी का जीवन पर सकारात्मक प्रभाव।
4) सूचना प्रौद्योगिकी का महत्व।

****

183EEBCC1F1C520A6E219E91F33F3373

TYBA Sem-V

(२½ घंटे) (कुल अंक : ८०)

सूचना : १. **सभी** प्रश्न **अनिवार्य** है।
२. **सभी** प्रश्न के लिए **समान अंक** है।
३. **नियमित** विद्यार्थी पहले चार प्रश्नों में से **तीन** के उत्तर लिखे।
४. **IDOL** के विद्यार्थियों के लिए **सभी** प्रश्न **अनिवार्य** है।

१. रामकृष्ण मिशन तथा थियोसोफिकल सोसाइटी का सामान्य परिचय देते हुए उनकी मान्यताओं पर प्रकाश डालिए। २०

अथवा

आर्य समाज के सामाजिक एवं दार्शनिक सिद्धान्तों का हिन्दी उपन्यासों पर किस प्रकार प्रभाव पड़ा, सोदाहरण लिखिए।

२. गांधीवादी चिंतन का हिन्दी काव्य पर पड़े प्रभाव को सोदाहरण लिखिए। २०

अथवा

गांधीवादी विचारधारा के हिन्दी उपन्यास पर पड़े प्रभाव की चर्चा कीजिए।

३. हिन्दी कविता पर मार्क्सवाद के प्रभाव का वर्णन कीजिए। २०

अथवा

मार्क्सवादी मान्यताओं ने हिन्दी कथा-साहित्य को किस प्रकार प्रभावित किया है? सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।

४. राष्ट्रीय चेतना के विकास में 'हिन्दी प्रदीप' और 'मतवाला' पत्रिकाओं के योगदान पर प्रकाश डालिए। २०

अथवा

'हरिश्चंद्र मैगजीन' और 'सरस्वती' पत्रिकाओं ने राष्ट्रीय चेतना के विकास में अपना महत्वपूर्ण योगदान दिया हैं, चर्चा कीजिए।

५. किन्ही **दो** विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए:- २०

(क) ब्रह्म समाज। (ख) प्रार्थना समाज।

(ग) कर्मवीर। (घ) चांद।

02EDD42D8B8A4B0264E82EFA3807C6CC

TYBA (SEM V)

TYBA sem V

(समय : ०३ घण्टे) (पूर्णांक : १००)

सूचना:- १. सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
२. सभी प्रश्नों के लिए समान अंक हैं।
३. उत्तर-पुस्तिका पर प्रश्न/उप-प्रश्न क्रमांक अवश्य लिखें।

१. साहित्य की परिभाषा पर प्रकाश डालते हुए उसके भारतीय प्रयोजनों की चर्चा कीजिए। २०

अथवा

साहित्य के स्वरूप को संक्षेप में रेखांकित करते हुए उसके हेतुओं का विवेचन कीजिए।

२. कला की परिभाषा देते हुए उसके वर्गीकरण को प्रस्तुत कीजिए। २०

अथवा

साहित्य और अन्य कलाओं के अंत:संबंध को समझाइए।

३. खण्डकाव्य के स्वरूप को स्पष्ट करते हुए उसकी विशेषताओं को रेखांकित कीजिए। २०

अथवा

महाकाव्य संबंधी भारतीय एवं पाश्चात्य मान्यताओं का परिचय दीजिए।

४. रोला एवं बरवै छंदों के लक्षण तथा उदाहरण लिखिए। २०

अथवा

द्रुतविलंबित एवं सवैया छन्दों के लक्षणों को सोदाहरण समझाइए।

५. **किन्हीं दो** विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए। २०

क) साहित्य के तत्त्व

ख) वास्तुकला

ग) मुक्तक-काव्य की विशेषताएँ

घ) कवित्त छन्द

4A602401B819EA092AF9980841B29E55

TYBA (PI)

Paper / Subject Code: 97003 / HINDI: History of Hindi Literature

TYBA -Sem.V

समय – ३ घंटे कुल अंक – १००

सूचना :- १) सभी प्रश्न अनिवार्य है|
२) सभी प्रश्नों के लिए समान अंक है|

प्रश्न १. हिन्दी साहित्य के इतिहास में नामकरण की समस्या को समझाइए| २०

अथवा

हिंदी साहित्य के इतिहास में काल विभाजन के संबंध में विभिन्न विद्वानों के मत प्रतिपादित कीजिए|

प्रश्न २. हिन्दी साहित्य की आदिकालीन पृष्ठभूमि का सामान्य परिचय दीजिए| २०

अथवा

नाथ साहित्य की सामान्य विशेषताएँ बताइए|

प्रश्न ३. संत काव्य की सामान्य विशेषताओं का विवेचन कीजिए| २०

अथवा

रामभक्ति काव्य की प्रमुख प्रवृत्तियों का उल्लेख कीजिए|

प्रश्न ४. रीतिकाल की पृष्ठभूमि पर प्रकाश डालिए| २०

अथवा

रीतिमुक्त काव्य की प्रमुख प्रवृत्तियाँ स्पष्ट कीजिए|

प्रश्न ५.अ) किन्ही दो विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए| १०

१. जैन साहित्य
२. भक्तिकालीन सामाजिक पृष्ठभूमि
३. सूफी काव्य
४. रीतिसिध्द काव्य

ब) निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए| ०५

१. 'दोहाकोश' किसकी रचना है?
२. 'दुलहिन गावहु मंगलचार' किसकी पंक्ति है?
३. रज्जब किसके शिष्य थे?
४. 'ज्ञानसमुद्र' के रचयिता का नाम लिखिए|
५. आलवार संत संख्या में कितने थे?

49DB5DB7A45C4B4644D52FA6508E9BFF

क) निम्नलिखित प्रश्नों के सही विकल्प चुनकर उत्तर लिखिए|

१. 'संधा भाषा' का प्रयोग किन कवियों ने किया है?

क) सिद्ध　　ख) जैन

ग) अपभ्रंश　　घ) संत

२. 'गोरख जगायो जोग, भक्ति भगायो भोग' किसकी पंक्ति है?

क) ईश्वरदास　　ख) तुलसीदास

ग) रामानंद　　घ) वल्लभाचार्य

३. दादू-पंथ के प्रवर्तक कौन है?

क) मलूकदास　　ख) नाभादास

ग) लालदास　　घ) दादूदयाल

४. स्वच्छन्द प्रेम के गायक कौन है?

क) वृंद　　ख) आलम

ग) बिहारी　　घ) मतिराम

५. इनमें से किस कवि ने लक्षण ग्रन्थ नहीं लिखा?

क) मतिराम　　ख) चिंतामणि

ग) भूषण　　घ) घनानंद

****

49DB5DB7A45C4B4644D52FA6508E9BFF